

60 godina Svjetske zdravstvene organizacije

Adriana Andrić

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Svjetska zdravstvena organizacija ove godine obilježava 60. godišnjicu svoga postojanja pod sloganom "Our health, our future". Osnovana je 7. travnja 1948. godine i od tada se taj datum obilježava kao Svjetski dan zdravlja.

Osnivanje Svjetske zdravstvene organizacije

Preteče Svjetske zdravstvene organizacije bile su tri institucije, Health Organization of the League of Nations, Pan American Health Organization (koja postoji i danas, a u sklopu SZO funkcionira kao Regionalni ured za Amerike) te Conseil Sanitaire, Maritime et Quarantenaire (kao preteča Regionalnog ureda za istočni Mediteran). Godine 1945. u San Franciscu održana je Konferencija Ujedinjenih naroda o međunarodnim organizacijama, na kojoj je jednoglasno prihvaćen prijedlog Brazila i Kine o osnivanju neovisne međunarodne zdravstvene organizacije. S tim zadatkom oformljena je Interimna komisija, čiji je savjetnik bio prof. Andrija Štampar, a koja je održala nekoliko sastanaka u periodu od 1946. do 1948. godine.

Slika 1. Sastanak Interimne komisije u Ženevi 1946. godine. Slijeva: prof. Andrija Štampar, savjetnik komisije i dr. Brock Chisolm, prvi generalni direktor SZO.

Kao rezultat tih aktivnosti, na Međunarodnoj zdravstvenoj konferenciji održanoj u lipnju 1946. u New Yorku odobreno je konstituiranje Svjetske zdravstvene organizacije (World Health Organization), koja je, nakon potrebne ratifikacije od strane 26 zemalja članica, osnovana 7. travnja 1948. kao specijalizirana agencija Ujedinjenih naroda za područje zdravstva. Prva Svjetska zdravstvena skupština održana je 24. lipnja 1948. godine pod predsjedavanjem prof. Andrije Štampara.

Ustav Svjetske zdravstvene organizacije

Kao njezin osnovni dokument, Ustav SZO izradila je gore spomenuta Interimna komisija. SZO u svome Ustavu definira zdravlje kao "stanje potpunog fizičkog, mentalnog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti i iznemoglosti". Ustav dalje navodi da je "uživanje najvišeg mogućeg zdravstvenog standarda jedno od osnovnih prava svakog ljudskog bića bez obzira na rasu, vjeru, političko uvjerenje, ekonomski ili socijalni položaj".

CONSTITUTION OF THE WORLD HEALTH ORGANIZATION¹

THE STATES Parties to this Constitution declare, in conformity with the Charter of the United Nations, that the following principles are basic to the happiness, harmonious relations and security of all peoples:

Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity.

The enjoyment of the highest attainable standard of health is one of the fundamental rights of every human being without distinction of race, religion, political belief, economic or social condition.

The health of all peoples is fundamental to the attainment of peace and security and is dependent upon the fullest co-operation of individuals and States.

The achievement of any State in the promotion and protection of health is of value to all.

Unequal development in different countries in the promotion of health and control of disease, especially communicable disease, is a common danger.

Healthy development of the child is of basic importance; the ability to live harmoniously in a changing total environment is essential to such development.

The extension to all peoples of the benefits of medical, psychological and related knowledge is essential to the fullest attainment of health.

Informed opinion and active co-operation on the part of the public are of the utmost importance in the improvement of the health of the people.

Governments have a responsibility for the health of their peoples which can be fulfilled only by the provision of adequate health and social measures.

ACCEPTING THESE PRINCIPLES, and for the purpose of co-operation among themselves and with others to promote and protect the health of all peoples, the Contracting Parties agree to the present Constitution and hereby establish the World Health Organization as a specialized agency within the terms of Article 57 of the Charter of the United Nations.

Uloga, program rada i strateški ciljevi Svjetske zdravstvene organizacije

Svoju svrhu SZO ispunjava kroz slijedeće temeljne funkcije:

- pružanje vodstva u predmetima od kritične važnosti za zdravlje te uključivanje partnera u situacijama kada je potrebno zajedničko djelovanje;
- oblikovanje istraživačkih programa te stimuliranje stvaranja, promicanja i širenja znanja;
- postavljanje normi i standarda te promicanje i nadziranje njihove implementacije;
- pružanje tehničke podrške, kataliziranje promjena i izgradnja održivih institucionalnih kapaciteta;
- praćenje zdravstvene situacije i procjenjivanje zdravstvenih trendova.

Ove temeljne funkcije izložene su u 11. Općem programu rada pod nazivom "Engaging for health", koji daje smjernice za desetogodišnji period od 2006. do 2015. godine.

U suvremenom svijetu, koji se ubrzano mijenja i postaje sve kompleksniji, granice javno-zdravstvenog djelovanja postaju neoštre, šireći se na druge sektore koji utječu na zdravstvene prilike i ishode. Kao odgovor na te izazove, SZO je definirala Radni plan od šest točaka ("Six-point agenda") koji adresira dva zdravstvena cilja (promicanje razvoja i njegovanje zdravstvene sigurnosti), dvije strateške potrebe (jačanje zdravstvenih sustava te usmjeravanje istraživanja, informacija i dokaza) te dva operativna pristupa (jačanje partnerstava i unapređenje djelovanja). Kao opće mjerilo svog djelovanja SZO je definirala učinak postignut na unapređenje zdravlja žena te unapređenje zdravlja u Africi.

SZO je također definirala slijedećih 13 strateških ciljeva:

1. reducirati zdravstveno, socijalno i ekonomsko breme zaraznih bolesti
2. raditi na suzbijanju HIV-a/AIDS-a, tuberkuloze i malarije
3. prevenirati i reducirati morbiditet, invaliditet i mortalitet od kroničnih nezaraznih bolesti, mentalnih

poremećaja, nasilja i ozljeda

4. reducirati morbiditet i mortalitet te unaprijediti zdravlje za vrijeme ključnih stadija života, što uključuje trudnoću, porod, neonatalni period, djetinjstvo i adolescenciju; unaprijediti spolno i reproduktivno zdravlje kao i promicati aktivno i zdravo starenje za sve pojedince

5. reducirati zdravstvene posljedice izvanrednih stanja, katastrofa, kriza i sukoba, te minimizirati njihov socijalni i ekonomski učinak

6. promovirati zdravlje i razvoj, te prevenirati ili reducirati rizične faktore za zdravstvena stanja povezana sa upotrebom duhana, alkohola, droga i drugih psihoaktivnih supstanci, kao i sa nezdravom prehranom, fizičkom neaktivnošću te spolnim odnosima bez zaštite

7. adresirati socijalne i ekonomske determinante zdravlja kroz programe koji unapređuju pravičnost i integriraju pristupe orijentirane siromaštvu, ravnopravnosti spolova te ljudskim pravima

8. promovirati zdraviji okoliš, intenzivirati primarnu prevenciju te utjecati na politiku u svim javnim sektorima kako bi se adresirali uzroci okolišnih opasnosti po zdravlje

9. unaprijediti prehranu, ispravnost i sigurnost hrane

10. unaprijediti zdravstvene službe kroz bolje vodstvo, financiranje, zapošljavanje kadrova i menadžment, uz postojanje pouzdanih i dostupnih informacija i istraživanja

11. osigurati dostupnost, kvalitetu i upotrebu medicinskih proizvoda i tehnologija

12. osigurati upravljanje i rukovođenje, njegovati partnerstvo i suradnju sa zemljama članicama, UN-om i ostalim dioničarima kako bi se ispunile funkcije SZO izložene u 11. Općem programu rada

13. razviti i održati SZO kao fleksibilnu organizaciju sposobnu iznijeti svoj mandat djelotvorno i učinkovito.

Ustroj Svjetske zdravstvene organizacije

SZO je specijalizirana agencija Ujedinjenih naroda koja djeluje kao krovna institucija za područje javnog zdravstva. Ima 193 zemlje članice, a službeni jezici su engleski, francuski, ruski, španjolski, arapski i kineski. Sadašnji Generalni direktor je dr. Margaret Chan, imenovana 9. studenog 2006. godine. Generalni direktor ima jednog zamjenika, te 11 pomoćnih direktora.

Glavni ured SZO nalazi se u Ženevi, a uz njega postoji i šest Regionalnih ureda, kako slijedi:

- Regionalni Ured za Afriku – Brazzaville, Republika Kongo
- Regionalni Ured za Europu – Kopenhagen, Danska
- Regionalni Ured za Jugoistočnu Aziju – New Delhi, Indija
- Regionalni Ured za Amerike (Panamerička zdravstvena organizacija) – Washington D.C., SAD
- Regionalni Ured za istočni Mediteran – Kairo, Egipat
- Regionalni Ured za zapadni Pacifik – Manila, Filipini.

Osnovna tijela SZO su: Skupština, Izvršni odbor i Sekretarijat. Skupština je vrhovno tijelo koje donosi odluke. Čine ju delegati 193 zemlje članice koji se sastaju svake godine u svibnju u Ženevi. Glavni zadatak Skupštine je određivanje politike Svjetske zdravstvene organizacije. Skupština nadzire financijsku politiku te razmatra i odobrava program i proračun SZO za slijedeće dvogodišnje razdoblje. Ona također razmatra izvješća Izvršnog odbora, te ga instruirala o koracima koje je potrebno poduzeti, daljnjim istraživanjima koje je potrebno provesti te izvješćima koja je potrebno podnijeti. Skupština SZO imenuje Generalnog direktora, kojeg nominira Izvršni odbor. Izvršni odbor SZO čine 34 člana izabranih od strane Skupštine, čiji su mandati u trajanju od tri godine. U siječnju svake godine održava se glavni sastanak Izvršnog odbora na kojemu se usvaja dnevni red predstojeće Skupštine. Drugi, manji sastanak Izvršnog odbora održava se u svibnju, neposredno nakon Skupštine, radi administrativnih razloga. Izvršni odbor djeluje kao savjetodavno tijelo i olakšava rad Skupštine SZO. Sekretarijat SZO čini oko 8 000 zdravstvenih i ostalih stručnjaka te pomoćnog osoblja koji rade u Glavnom uredu, regionalnim uredima i zemljama članicama.

Proračun Svjetske zdravstvene organizacije

Prijedlog proračuna SZO za 2008. i 2009. godinu iznosi 4 227 milijuna američkih dolara, što je povećanje od 15,2% u odnosu na prethodno dvogodišnje razdoblje. (Tablica 1.)

Tablica 1. Prijedlog proračuna SZO 2008.-2009. s prikazom izvora sredstava i usporedbom sa periodom 2006.-2007. (preuzeto sa http://www.who.int/qb/e/e_amtsp.html 01.04.2008.)

Source of income	Baseline 2006-2007		Proposed programme budget 2008-2009	Increase over expected expenditure 2006-2007 %
	Programme budget 2006-2007	Expected expenditure 2006-2007		
	Assessed contributions 2008-2009	893	893	929
Miscellaneous income	22	22	30	36.4
Total assessed contribution	915	915	959	4.8
Negotiated core	---	300	600	100.0
Other voluntary	---	2 455	2 668	8.7
Total voluntary contributions	2 398	2 755	3 268	18.6
Total financing	3 313	3 670	4 227	15.2

U predgovoru Prijedloga proračuna dr. Chan to povećanje tumači kao odraz povećanih očekivanja od SZO te zahtjeva koji dolaze od strane tijela SZO kao i rastućeg broja partnera koji zajedno rade na tome da svijet učine zdravijim mjestom.

Kao što se vidi iz Tablice 1., više od 2/3 sredstava dolaze iz dobrovoljnih izvora, dok jedna trećina sredstava dolazi od zemalja članica kao utvrđeni iznos koje su one dužne platiti. Vezano uz to, dr. Chan predlaže promjene u načinu financiranja SZO, što je izloženo u Srednjeročnom strateškom planu 2008. – 2013. Nit vodilja koja se provlači kroz ova dva dokumenta i prijedlog promjena načina financiranja je potreba za većom fleksibilnošću i slobodom SZO u alokaciji resursa, kako bi se njima moglo ciljano adresirati gore navedenih 13 strateških ciljeva. Cilj je da se izbjegnu situacije u kojima sredstva leže neiskorištena u jednom programu, dok u drugom programu za njima postoji akutna potreba. Zato je potrebno da veći dio sredstava dolazi od zemalja članica i iz donacija kojima nije strogo određena namjena, kako je to iznešeno u Prijedlogu proračuna i Srednjeročnom strateškom planu.

Tablica 2. prikazuje distribuciju proračunskih sredstava između Regionalnih i Glavnog ureda. Iz tablice se također mogu vidjeti postoci sredstava koja odlaze u pojedinačni Regionalni ured, kao i pripadajući demografski podaci – ukupan broj i postotak stanovništva po pripadnosti pojedinom Regionalnom uredu.

Tablica 2. (Izvor: www.who.int)

Proračunska stavka	Predviđeni proračun 2008. - 2009. u milijunima američkih dolara	Postotak u ukupnom proračunu	Postotak u proračunu Regionalnih ureda	Broj država članica SZO	Ukupna populacija u tisućama stanovnika	Postotak ukupne populacije
Regionalni uredi						
Afrika	1194	28,25%	39,13%	46	738086	11,44%
Sjeverna i Južna Amerika	279	6,80%	9,14%	35	886333	13,73%
Jugoistočna Azija	491	11,22%	16,39%	11	1656529	25,67%
Europa	274	6,48%	8,38%	53	882699	13,68%
Istočni Mediteran	465	11,00%	15,24%	21	538001	8,34%
Zapadni Pacifik	348	8,23%	11,41%	27	1751455	27,14%
Regionalni uredi ukupno	3061	72,18%	100,00%	193	6453103	100,00%
Sjedište SZO	1176	27,82%				
Proračunske stavke ukupno	4227	100,00%				

Proslave 60. obljetnice SZO odvijat će se tijekom cijele godine kroz brojne aktivnosti i događanja na svim razinama – od Glavnog preko Regionalnih do Ureda SZO u pojedinačnim zemljama članicama. Aktivnosti u prva tri mjeseca ove godine bile su usmjerene na povijesni osvrt i prikaz dostignuća SZO. Tim povodom objavljena je knjiga pod nazivom „Getting the message across: public health campaigns (1948. – 2008.)“, u kojoj je prikazan vizualni identitet različitih javno-zdravstvenih kampanja SZO kroz povijest.

Slika 3: Prikaz postera korištenih u javno-zdravstvenim kampanjama SZO; slijeva nadesno: Kina, 1960-te, cijepljenje; Indija, 1970-te, cijepljenje; Francuska, 1919., tuberkuloza

Slika 4: Prikaz postera korištenih u javno-zdravstvenim kampanjama SZO; slijeva nadesno: Rusija, 1980-te, pušenje; Sjeverna i Južna Amerika, 2005., Zdravlje majke i djeteta; istočni Mediteran, 2007., Avian influenza; Afrika, 1990-te, HIV/AIDS

Od travnja pa do kraja godine aktivnosti SZO bit će usmjerene na budući smjer razvoja SZO s naglaskom na tri najznačajnije teme – zaštitu zdravlja od klimatskih promjena, budućnost primarne zdravstvene zaštite te informacijsku i komunikacijsku tehnologiju. Dva središnja događaja u tom periodu biti će obilježavanje Svjetskog dana zdravlja 7. travnja te Svjetska zdravstvena skupština u svibnju u Ženevi.